

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ РОСІЇ В ГРЕЦІЇ

Оксана Сніговська

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Французький бульвар 24/26,
Одеса, Україна, 65058, snigovska@ukr.net,
ORCID 0000-0003-3516-9706

Андрій Малахиті

старший викладач, кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Французький бульвар 24/26,
Одеса, Україна, 65058, a.malakhiti@onu.edu.ua,
ORCID 0000-0001-9662-2629.

У дослідженні розглядаються особливості російської публічної дипломатії як інструменту зовнішньої політики Російської Федерації, спрямованої на формування її політичного іміджу за кордоном. Означена тема набуває все більшої актуальності в сучасній світовій політиці через залучення до публічної дипломатії неурядових організацій, ріст популярності російськомовних ЗМІ і стрімке поширення сучасних медіа, а також на тлі перетворення інтернет-простору на платформу для активних політичних інтеракцій. Отже, розвиток нових технологій: телебачення, радіо, реклами, всесвітньої мережі тощо – став базовим засобом публічної дипломатії РФ. Окрім того, у міжнародній системі відбуваються процеси, які поступово зміщують акценти з використання «жорсткої сили» на упродовження інструментів «м'якої сили» дипломатичного арсеналу задля забезпечення міжнародного впливу на інші країни. Замовником публічної дипломатії виступає держава, а реалізація програм публічної дипломатії відбувається за допомогою структур, споріднених із державною системою або НУО, що синергують в одному ідеологічному тренді з державою. Так, публічна дипломатія Росії роками набувала трансформацій у системі маніпулювання грецькою громадською думкою і підсвідомістю, встановлюючи довірчий діалог між урядами, неурядовими структурами і релігійними організаціями.

В якості об'єктів російської публічної дипломатії є культурні, історичні й релігійні цінності, внутрішня і зовнішня політика Греції. Формами російської публічної дипломатії у Греції є інформація та пропаганда інтернет-засобами, програми дипломатичної допомоги, академічні та освітні обміни, заходи для підвищення авторитету держав. Підвищена увага приділяється реакції грецької громадськості та збиранню інформації російськими акторами, а отже корегуванню диференційованої стратегії зовнішньої політики РФ.

Ключові слова: публічна дипломатія, «м'яка сила», Російська Федерація, Демократична республіка Греція, балканські країни, Імператорське Православне Палестинське Товариство.

PUBLIC DIPLOMACY AS AN INSTRUMENT FOR OBTAINING FOREIGNPOLICY GOALS OF RUSSIA IN GREECE

Oksana Snigovska

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of International Relations,
Odessa I. I. Mechnikov National University, 24/26 Francuski boulevard, Odessa, Ukraine,
65058, snigovska@ukr.net, ORCID 0000-0003-3516-9706

Andrii Malakhiti

Assistant Professor, Department of International Relations, Odessa I. I. Mechnikov National University, 24/26 Francuski boulevard, Odesa, Ukraine, 65058, a.malakhiti@onu.edu.ua, ORCID 0000-0001-9662-2629

The study considers the particular features of Russian public diplomacy as an instrument of the Russian Federation's foreign policy which focuses on its political image forming abroad. This topic is becoming increasingly urgent in currency world politics because of involvement of non-governmental organizations into public diplomacy, increase in popularity of Russian-language media, and rapid spread of modern media, as well as against the transformation of the Internet space into a platform of active political interactions. So, the development of new technologies – television, radio, advertising, the World Wide Web, etc. – became a key tool for public diplomacy of the RF. Besides, in the international system take place the processes which gradually shift the focus of the use of hard power towards introducing of soft power tools of the diplomatic arsenal for ensuring international influence on other countries. Public diplomacy is demanded by a state, and implementing of public diplomacy programs is enforced through the structures related to the state system or NGOs that synergize in one ideological trend with the state. Thus, Russian public diplomacy has been transforming into the system of manipulating Greek public awareness and consciousness for years by establishing a confidential dialogue between the governments, non-governmental, and religious organizations.

The objects of Russian public diplomacy are cultural, historical and religious values, domestic and foreign politics of Greece. The forms of Russian public diplomacy in Greece include information and Internet propaganda, diplomatic assistance programs, academic and educational exchanges, activities for enhancing the authority of the states. Special attention is paid to the Greek public reaction and the collection of information by the Russian actors, which means the adjustment of the differentiated foreign policy strategy of the RF.

Keywords: public diplomacy, soft power, Russian Federation, Democratic Republic of Greece, Balkan countries, Imperial Orthodox Palestine Society.

Стаття присвячена аналізу сучасного дослідницького осмислення публічної дипломатії та розгляду практичного застосування цього феномену як одного з ресурсів міжнародної діяльності Росії на теренах Греції. Із урахування зростаючої ролі форматів публічної дипломатії на шляху до досягнення зовнішньополітичних цілей і формування міжнародного позитивного іміджу держави, мета дослідження – розглянути потенціал і ресурси публічної дипломатії Російської Федерації та її практичні кроки у цій сфері на прикладі Демократичної Республіки Греції.

Досвід американської публічної дипломатії та її практичний потенціал стимулювали інтерес до даного феномену в наукових і практичних колах багатьох держав. Окрім провідних європейських (Великобританії, Німеччини, Франції), тематика публічної дипломатії жваво досліджується в Китаї, Японії, Південній Кореї, Австралії, Індії та інших країнах, в яких публічна дипломатія ґрунтується на освітньо-обмінних програмах, культурних аспектах, науково-технічних і спортивних досягненнях. Публічна дипломатія як формат дипломатичної практики розглядається також і російськими дослідниками, які вважають її дієвим сучасним форматом взаємодії в межах традиційної дипломатії, покликаним підготувати сприятливий політичний клімат для подальших зовнішньополітичних кроків.

На основі емпіричного аналізу (контент-аналізу грецьких, українських, російських сайтів і публікацій, використаних у статті) можна перекоонатися, що російський формат увиразнює стрімкий перехід від теоретичного осмислення феномену до прикладного рівня, адаптуючи західні концепції до російських реалій. Між американськими та російськими фахівцями немає фундаментальних розбіжностей у розумінні контенту публічної дипломатії, натомість існують власні «російські» особливості концептуалізації форм і методів її здійснення, оцінки значущості публічної дипломатії на шляху до досягнення цілей. Отже, у практичній площині публічна дипломатія активно використовується Росією на теренах багатьох держав, однак її інституціоналізація в більшості випадків ще удосконалюється і має різні ознаки, особливі для певного регіону її застосування.

Так, публічна дипломатія вважається одним із основних інструментів зовнішньої політики держави, використання якого сприяє поширенню застосування «м'якої сили» в міжнародних відносинах. Під терміном «публічна дипломатія» розуміються технології, призначені для вибудовування довгострокових відносин, захисту національних інтересів зовнішньої політики і кращого сприйняття цінностей та інститутів країни за кордоном. Просуваючи національні інтереси і забезпечуючи національну безпеку, публічна дипломатія вивчає стан іноземної громадської думки, впливаючи на тих, хто формує цю думку. Публічна дипломатія спрямована на розширення діалогу між громадянами і закордонними партнерами, передбачаючи активний міжнародний обмін, створення інформаційних програм, тобто пропагування власної культури. Таким чином, публічна дипломатія як найважливіший метод досягнення зовнішньополітичних цілей держави набуває сьогодні особливої актуальності у зв'язку зі змінами в геополітичній структурі світу під впливом глобальних процесів.

Існують два типи публічної дипломатії: традиційна і цифрова. До традиційної публічної дипломатії ще до появи інтернет-мережі відносили такі програми впливу на інші держави, як-от: інформаційна пропаганда, що здійснювалася за допомогою радіо і телебачення; нав'язування певних ідей соціальним і професійним групам із метою формування лояльної еліти і просування політичної культури такими засобами як кіно, музика, виставкова діяльність тощо. Цифрова дипломатія, або «публічна дипломатія Web 2.0», є одним із динамічних напрямків, що використовуються в публічній дипломатії. На підрунті розвитку інформаційно-комунікативних технологій і фактичного знищення національних меж, на іноземну аудиторію стало можливо впливати завдяки розміщенню радіо- і телепрограм в Інтернеті, популяризації літератури в цифровому форматі, моніторингу дискусій у блогах користувачів різних країн, соціальним мережам, а також створенню персональних сторінок урядовців і впливових акторів на міжнародній сучасній арені. Змінюючи зміст дипломатичної діяльності, цифрова дипломатія дозволяє державним і недержавним суб'єктам якомога швидше охоплювати багатомільйонну міжнародну аудиторію з мінімальними витратами, ситуативно реагувати і отримувати негайний суспільний резонанс.

Публічну дипломатію РФ на сучасному етапі можна назвати самостійним інструментом зовнішньої політики, що уміщує такі механізми впливу на закордонні суспільства, як-от: інформаційні програми, освітні обміни, проєкти в галузі культури і спорту тощо. Російська публічна дипломатія реалізується з істотною опорою на концепцію «м'якої» й «розумної сили», в основі якої є прагнення розширити кількість прихильників російських цінностей. Вищезначені концепції ми розглядаємо як елемент стратегії, спрямованої на підтримку світового лідерства РФ.

У Росії є власний вимір використання «м'якої сили», яка ґрунтується на морально-етнічних принципах. В одному зі своїх виступів очільник російського МЗС Сергій Лавров підкреслював, що «м'яка сила» РФ – це здатність впливати на поведінку інших держав за допомогою культурно-цивілізаційної, гуманітарно-наукової, зовнішньополітичної привабливості своєї країни, готовність і вміння просувати позитивний, об'єднавчий порядок денний у міжнародних відносинах на користь Росії.

Публічна дипломатія РФ у Греції як інструмент досягнення її зовнішньополітичних цілей має регіональний балканський і глобальний виміри. Можна визначити декілька пріоритетів зовнішньої політики РФ, а саме: підрич світової стабільності і так звана допомога слабким державам, зокрема Греції, у зміцненні отриманого нею 200 років тому суверенітету, незалежності і територіальної цілісності; а також установа російської монополії на трубопровідні мережі і транзитні маршрути нафти і газу через країни регіону. Російська зовнішньополітична лінія завжди вирізняється спадкоємністю (царською або радянською), адже в цьому напрямку зберігаються дві складові глобальної стратегії РФ – гегемонізм і месіанство, виступаючи постійними орієнтирами проведення російської зовнішньої політики у Греції та на Кіпрі: розширенню двостороннього економічного співробітництва, забезпечення російського лідерства в інформаційному просторі і створення сприятливого іміджу РФ в очах місцевого населення. Завдання, що виконуються за допомогою механізмів «м'якої сили», носять довгостроковий стратегічний характер, тісно пов'язаний із питаннями закріплення російської присутності на Балканах, тому інститути публічної дипломатії РФ не тільки не припинять профільної роботи, але і, навпаки,

нарошуватимуть її темп, незважаючи на всі нюанси політичної риторики в контексті дипломатичних скандалів і звинувачень РФ у шпигунстві.

Так, у липні 2018 р. між Грецією й Росією вибухнув дипломатичний скандал. 10 серпня 2018 р. грецьке МЗС опублікувало безпрецедентну заяву під назвою «Національний інтерес передусім: тверезо і твердо», адресовану Росії. Офіційні Афіни вислали з країни двох російських дипломатів, ще двом було відмовлено у в'їзді, а прес-секретар уряду Димітріс Цанакопулос чітко заявив: «Усі держави повинні поважати міжнародне право, так само як і грецький уряд. Греція не терпітиме такого ставлення, що порушує міжнародне право». За повідомленнями ЗМІ із посиланням на грецькі дипломатичні джерела, російських дипломатів підозрювали у шпигунстві, зокрема у спробах незаконного збирання інформації, підкупі грецьких урядовців і створенні всередині країни мережі впливу Москви (Nedos Apelasi Roson diplomaton apo tin Athina, 2018, 17.08). Кінцевою їхньою метою був зрив договору між Грецією і Колишньою Югославською Республікою Македонія щодо перейменування останньої в Республіку Північна Македонія.

До вищезгаданого можна додати обвинувачення, озвучене в липні 2018 р. прем'єр-міністром КЮРМ Зораном Заєвим, із якого стало відомо, що «російські бізнесмени намагалися влаштувати в країні безлад, аби завадити прийняттю угоди про перейменування». Згідно з матеріалами македонського МВС, головною фігурою, яка стояла за цими діями, був великий російський бізнесмен грецького походження Іван Саввіді.

У Центрі з дослідження корупції та організованої злочинності (ЦДКОЗ) стверджують, що колишній депутат Держдуми від партії «Єдина Росія», етнічний грек І. Саввіді виплачував чималі суми, провезені з Греції готівкою, македонським політикам, націоналістичним організаціям та футбольним хуліганам, щоб напередодні референдуму стосовно нової назви КЮРМ ті організували на вулицях сутички. За підрахунками ЦДКОЗ він витратив на проведення протестів понад 300 тисяч євро. До того ж зазначимо, що І. Саввіді має помітний політичний і фінансовий вплив як співвласник грецького порту Салоніки, а також вважається великим меценатом на пострадянському просторі.

У відповідь на обвинувачення грецької сторони РФ заявила, що на Грецію для прийняття цього рішення «чинився дуже сильний тиск», нібито її втягли в якусь гру «третьої країни», прозоро натякаючи на США. Як наслідок, Росія вирішила вжити до двох грецьких дипломатів дзеркальних заходів. Своєю чергою, МЗС Греції звинуватило Росію в нерозумінні сучасного світу, в якому країни є незалежними і ладні провадити власну зовнішню політику, та заявило, що саме такі хибні переконання «привели чотирьох російських громадян до дій, що і спричинили їхню висилку або заборону на в'їзд» (Nedos «Cheimonas» Athinas – Moschas, 2018, 16.07).

Ще однією із причин дипломатичного скандалу стали спроби Росії впливати на представників муніципалітетів і митрополитів Елладської Православної Церкви (ЕПЦ), а також на духовенство гори Афон. Грецька газета «Καθημερινή» («Щоденна») написала, що рішення про висилку дипломатів «послідувало за численними скоординованими зусиллями через розширення російського впливу в Греції, пов'язаного також із діяльністю Імператорського Православного Палестинського Товариства (ППТ)», хоча імена обвинувачених так і не були оприлюднені офіційно (Greciya – Rosiya: kinezcz` «pravoslavnogo bratstva»? ZN, UA, 2018, 31.08).

ППТ, створене «державною волею Імператора Олександра III і громадською ініціативою видатних російських діячів», веде відлік своєї історії з 1882 р. До Жовтневої революції діяльність товариства обмежувалася лише Близьким Сходом. Наразі її географія ширша: відкриті філії в Чорногорії, Болгарії, Сербії, Україні, Латвії та інших країнах. Формально ППТ – міжнародна недержавна громадська організація, серед статутних цілей якої значиться «сприяння РПЦ» і «розвиток зв'язків РФ із країнами Близького Сходу і Середземноморського регіону». Офіційно діяльність організації зводиться до проведення виставок, фестивалів, конференцій, а також полягає у сприянні надання гуманітарної допомоги в Сирії та на Донбасі. У Сирію постачаються медикаменти, а ось на Донбас – нібито російські підручники. Окрім цього, московський офіс товариства довгий час орендувався під проєкт «Новоросія»: в ньому І. Гіркин проводив конференції та різні зустрічі.

Наразі організацію очолює Сергій Степашин – у минулому директор контррозвідки, директор ФСБ, Міністр юстиції, голова МВС, Прем'єр-міністр і Голова Рахункової палати

РФ. Олікувська рада ІППТ складається з менеджерів великих компаній на чолі з Миколою Токаревим – президентом Транснафти, генерал-майором ФСБ у відставці. Зазначимо, що у 80-х роках він працював у резидентурі КДБ у Дрездені, разом із В. Путіним. Органи управління організації складають російські державні діячі, послы, депутати, духовенство, митці. Однак повного списку дійсних членів організації у відкритому доступі немає.

Грецькою філією ІППТ керує Сімос Панайотідіс. «Любий друже» і «товаришу по роботі» – так звертався до нього С. Степашин, відкриваючи грецьке відділення в жовтні 2006 р. С. Панайотідіс – уродженець Ташкента. Він походить із понтійських греків, які до 1990-х років мешкали в Радянському Союзі, а потім емігрували на історичну батьківщину. Вільно володіючи російською і грецькою мовами, С. Панайотідіс побудував власний бізнес у Греції на зв'язках із Росією. Його заступник – Олексій Попов, колишній Генеральний консул РФ у Салоніках. Він і став одним із висланих дипломатів після того, як Олексій Щербakov змінив його на посаді. О. Попов є багаторічним співробітником МЗС РФ, вільно володіє грецькою мовою, регулярно бере участь у значних церковних подіях на Афоні, де знаходяться православні монастирі зі статусом автономної чернечої республіки.

Невипадково, що саме Афон став однією з арен боротьби Москви і Константинополя, адже афонські ченці мають високий авторитет у православному світі, а їхнє «благословення» слугує свого роду легітимацією. Афон знаходиться під юрисдикцією Константинополя, проте деякі ченці критикують свого патріарха через зайвий модернізм у богословських питаннях. Саме на цих суперечностях і грає Москва. За даними грецьких ЗМІ, росіяни вклали в Афон вже понад 200 мільйонів доларів. Подібна ситуація спостерігається і в материкових монастирях Греції. Для того, щоб запобігти корупції та використанню ченців в інформаційних кампаніях Росії, Синод ЕПЦ у серпні 2018 р. затвердив відповідні поправки до Статуту.

Оскільки, як зауважує директор ГО «Центр релігійної безпеки» Дмитро Горєвой, «через чернечі консервативні спільноти досить легко просувати ідеї Росії як обложеної фортеці, Путіна як захисника православ'я, катехона, тобто того, хто утримує цей світ від приходу Антихриста. Подібні меседжі адресуються широкому загалу, а згодом конвертуються в рейтинги В. Путіна. Президент РФ є одним із улюблених світових політиків пересічних греків. Проте, подібні посилення використовуються не тільки для підтримки русофільських настроїв, але й для антизахідної риторики. Більш того, на тлі економічної кризи Греції останніх років, дані ідеї опиняються у благодатному ґрунті» (Gorevoy Zachem rossiyane otkryli otdeleniye IPPO v Londone? LB.ua, 2019, 26.02).

Для дискредитації та зменшення впливу Константинопольського патріарха ІППТ діє послідовно, причому на території супротивника. У цьому напрямку росіяни працюють як із єпископами північної Греції, так і з монахами Афона (канонічної території Фанара – району Стамбула, де знаходиться резиденція Константинопольського патріарха). Грецьке видання Protagon.gr навіть опублікувало перелік єпископів, які співпрацюють із росіянами. Багато хто з них критикував Преспську угоду між Грецією і КЮРМ стосовно перейменування останньої. Зважаючи на загрози не тільки для православ'я події, уряд Греції більше не вважає ІППТ звичайною «громадською організацією». Стає очевидним, що діяльність товариства розцінюється як інструмент російського впливу. Та й сам С. Степашин ніколи не заперечував, що ІППТ – це «м'яка сила» Росії. За останні 15 років сприяннями товариства велика кількість підприємців, експертів, лідерів громадської думки взяли участь у роботі різних форумів і конференцій. Підписані численні меморандуми про співпрацю та протоколи намірів на постачання товарів, надання транспортно-логістичних послуг, організацію тренінгів, виставок і ярмарків тощо.

Грецькі ЗМІ відзначають велику зацікавленість, яку у росіян викликає прикордонне місто Александрополі на північному сході Греції. Міським головою є Евангелос Ламбакіс, під час каденції якого було налагоджено тісну співпрацю з адміністрацією Санкт-Петербурга, а також Соснового Бору Ленінградської області. В Александрополі мешкає Костянтин Габаєрідіс, у минулому політик, який неодноразово висувався на виборах до місцевих органів влади і певний час представлявся Почесним консулом Росії у Східній Македонії та Фракії. Однак, грецький уряд так і не призначив його на цю посаду. Е. Ламбакіс разом із К. Габаєрідісом підписали декілька угод із місцевою окупаційною владою Криму, де-факто в обхід європейських санкцій. Це викликало серйозну критику

з боку центральної влади Греції. Окрім усього іншого, К. Габаєридіс очолює Асоціацію бізнесменів-репатріантів Греції. В Александрополі також створено інформаційно-діловий центр «Санкт-Петербурґ», над яким майорить російський прапор, чим так пишається мер Е. Ламбакіс.

Активно співпрацює з метою розвитку російсько-грецьких відносин і громадська організація «Російський Дім», головою якої є дружина К. Габаєридіса Юлія Гаврілова. Її основна діяльність полягає у відновленні російських символів, спорудженні меморіалів воїнам Російської імперії, перепохованні останків солдат тощо. Ю. Гаврілова з чоловіком працюють над поліпшенням іміджу Росії у Греції, сприяють будівництву православних храмів і розвивають партнерство між Александрополі та російськими містами. За допомогою ППТ та інших громадських організацій, зокрема «Російського Дому», діють різного роду виставки, організуються конференції, відзначаються пам'ятні дати. Також за його підтримки російські військові беруть участь у парадах, упроваджується акція «Безсмертний полк».

Різні російські культурні і лінгвістичні центри, освітні програми, «куточки історичної пам'яті» пропонують безліч варіантів вивчення російської мови і культури. Випускники російських ЗВО й учасники обмінних програм відрізняються гарною фаховою підготовкою і соціальною активністю. Їхні знання звичаїв, традицій, особливостей менталітету і стереотипів росіян допомагають у підвищенні ефективності російської публічної дипломатії на Балканах. Відтак, вирізняючись високою політичною активністю, підготовлений контингент стає «продуктом» і стратегічним ресурсом публічної дипломатії РФ для досягнення найрізноманітніших зовнішньополітичних настанов.

Зокрема, грецькі ЗМІ пов'язують зацікавленість щодо Александрополі з боку Росії через його вдале розташування для розгалуження газопроводу «Турецький потік» у південному напрямку – в Грецію, а в північному – в Болгарію. Оскільки місто знаходиться неподалік кордону з Туреччиною і Болгарією, воно повинне стати базовим хабом для Афін, а сусідній Бургас – для Софії. Так, у реалізації даного проєкту росіяни намагаються «увійти» до північної Греції, використовуючи історично-культурний і релігійний чинники.

Підкреслимо, що одним із головних компонентів публічної дипломатії РФ у Греції є налагодження бізнес-контактів між акторами, адже висування ініціативи щодо розгалуження газопроводу передбачає економічну інтеграцію РФ. Наприклад, завдяки російському фінансуванню організуються бізнес-зустрічі для підприємців, проводяться ґрунтовні аналітичні дослідження і поліпшується комунікаційно-інформаційна інфраструктура. Дійсно, у даному напрямку росіяни виконують велику роботу, яка, з одного боку, важлива для соціально-економічної стабільності та розвитку Греції, але з іншого, викликає занепокоєння відвертого проросійського спрямованістю вищезгаданого геополітичного проєкту.

Для того, щоб мати вплив і на церковні маси, необхідно контактувати з церковними лідерами громадської думки. Для цього росіянами застосовується технологія, вдало апробована Московським патріархатом. Із Росії в церковне середовище Греції «експортують» так званий «феномен старецтва». Саме через духовенство упроваджується ціла низка фейкових меседжів. Окрім формування позитивного іміджу Росії та її президента, культивуються апокаліптичні міфи, які характерні тільки для російського менталітету і є нетиповими для грецького. Отже, їхня головна ідея полягає в тому, що Росія, оточена ворогами, залишається останнім оплотом православ'я, і тільки вона зможе допомогти іншим православним народам зберегти свою віру цілою і неушкодженою. «Росія зберегла істинне православ'я, і Володимир Путін його захищає», – так описують подібні ідеї грецькі журналісти. Отже, крім присутності в соціальних мережах та на інших платформах Інтернету, росіяни займаються підготовкою блогерів і так званих незалежних інтернет-журналістів.

Греки зазначають, що часто під час перевидання книг про святих їм приписуються вислови політичного характеру, до яких вони навіть не причетні, наприклад, різного роду пророцтва про майбутні перемоги Росії, велич монархізму або про згубність демократії.

Росіяни налагодили широку мережу ресурсних центрів по всій Греції, які активно працюють із населенням навіть у найвіддаленіших її куточках. Ці ресурси займаються поширенням інформації про російську зовнішню політику, життя, роботу і освіту в РФ, тобто тим, із чого зазвичай і складається рутинна частина роботи в сфері публічної дипломатії. Так, за останні роки з'явилося безліч грецькомовних ЗМІ, що возвеличують роль Росії та

російського православ'я і всіляко критикують Константинопольського патріарха Варфоломія. Одним із таких грецьких церковних порталів є Romfea.gr. Очолоє це інформаційне агентство молодий публіцист Еміліос Полігеніс. Російський телеграм-канал «Церквач», наближений до керівництва РПЦ, характеризує його як агента російського впливу у грецькому православ'ї. У Константинополі про це, до речі, знають і заявили, що не хочуть, щоб Romfea.gr здійснював публікації новин і фото з сайту «Φως Φαναρίου» («Світло Фанара»).

Отже, Росія намагається втрутитися у внутрішню політику Греції кількома способами: через вплив на церковних ієрархів, місцеву владу і останнім часом – шляхом численних спроб організувати протести в Північній Македонії. Метою росіян є поширення впливу Москви на Балканах і запобігання втручанням США в справу регіону, а також тиск на Вселенський патріархат у питанні автокефалії української та македонської церков.

Зокрема, 10 грудня 2019 р. під час проведення під егідою Фонду Ставроса Ніархоса наукової конференції Інституту геополітичних досліджень «Геополітичні події у життєво важливій галузі Східного Середземномор'я та їхня взаємодія з міжнародним середовищем» колишній міністр оборони Греції Панос Камменос зробив сенсаційну заяву, визнаючи, що особисто тиснув на архієпископа Ієроніма та грецьких архієпископів, заохочуючи їх не визнавати ПЦУ. Доповідач назвав рішення Собору Ієрархії ЕПЦ злочинном. Свою «антиукраїнську» позицію колишній урядовець пояснив тим, що у випадку визнання ПЦУ Росія скасовує свої гарантії недопущення «окупації грецьких островів» Туреччиною, надані нею в укладених із греками угодах. Також колишній міністр попередив, що у разі, як «щось станеться найближчими місяцями, за відкриття російських гарантій безпеки Греції буде нести відповідальність безпосередньо Собор Ієрархії ЕПЦ» (Polygenis Omilia tou Proedrou ton anektariton Ellinon Panou Kammenou, Romfea.gr., 2019, 10.12).

Так, П. Камменос у своїй промові фактично визнав, що питання ПЦУ і втручання грецьких політиків у церковні питання включено Росією в безпековий пакет геополітичних домовленостей із Грецією, і невиконання Грецією цього «церковного» пункту може призвести до припинення стримування Туреччини з боку Росії і відкриття коридору для сирійських біженців у Європу через Грецію, адже Греція включена до програми переселення біженців із Сирії та інших країн. Потік біженців до Європи йде через Туреччину, яка ще в 2016 р. уклала угоду з Євросоюзом про їхнє розміщення і створення безпекової зони для проживання. За цією домовленістю, Євросоюз обіцяв виділити Туреччині 6 млрд. євро, з яких, за словами Р. Ердогана, до них дійшли лише 3 млрд. Згодом турецький президент вимагав від ЄС все більше коштів, погрожуючи відкрити коридор для кількох мільйонів сирійських біженців безпосередньо до Європи. І першою країною, яка географічно розташована на шляху цього потоку біженців, є Греція та її острови Лесбос, Самос і Хіос в Егейському морі. Греція неодноразово наголошувала, що не має намірів виконувати т.зв. Дублінські угоди стосовно переміщення біженців, згідно з якими, саме перша країна, до якої потрапив біженець, і має розглядати його заяву щодо надання притулку (Grecz'ky'j polity'k zroby'v sensacijnu zayavu: chy'm shantazhuvala Rosiya Greciyu za vy'znannya PCzU, Cerkvarium, 2019, 11.12).

Окрім того, Туреччина давно вже вимагає від Європи визнання Турецької республіки Північного Кіпру, і якраз через цю частину Кіпру йде ще один потік біженців із Туреччини. До того ж, остання не визнає грецької юрисдикції над деякими островами в Егейському морі і постійно погрожує їх «відвоювати». Ось чому грецький экс-міністр П. Камменос говорив про російські гарантії недопущення окупації грецьких островів в обмін на невизнання ПЦУ (Grecz'ky'j polity'k rozpoviv, chy'm Rosiya shantazhuvala Greciyu cherez vy'znannya PCzU, TEXTY.ORG.UA, 2019, 11.12).

Очікувалося, що ЕПЦ стане однією з перших, хто підтримає Константинополь і визнає ПЦУ. Проте, як у самій ЕПЦ, так і на всій території Греції загалом є чимало агентів впливу Росії, які всіляко протидіяли визнанню ПЦУ. Саме тому для розгляду «українського питання» було створено спеціальну комісію. Справа в тому, що в сучасній Греції є дві церковні юрисдикції: ЕПЦ із центром в Афінах і Константинопольський патріархат, до складу якого входять Афон, Крит і острови в Іонійському морі, а північна частина материкової Греції має подвійну юрисдикцію: одночасно належить Константинополю і підзвітна Афінам. Між Афінами і Фанаром існує конкуренція за грецьку паству і роль головної у грецькій церкві. І якщо логіка Константинополя полягає в тому, щоб розвивати грецький

імперіалізм, тобто формувати домінування греків у православному світі, то Афіни розвивають грецький націоналізм, обмежуючись тільки Грецією. Між двома церквами часто виникають суперечності. Якраз на цих розбіжностях між Афінами та Фанаром і намагаються грати росіяни.

Цікаво, що одними з перших, хто висловили стриманий оптимізм щодо ПЦУ, були кіпріоти. Однак, варто зазначити, що й на Кіпрі є ієрархи, зорієнтовані на Москву. Сама ж острівна держава довгий час була сірою економічною зоною ЄС, тіншовим офшором, куди виводили свої гроші олігархи пострадянських країн. Активні стосунки з деякими місцевими митрополитами підтримував і очільник російського ІПТТ, колишній директор ФСБ Сергій Степашин. Він активно співпрацював із митрополитом Тамасовським Ісаєю щодо паломництва росіян на Кіпр. До того ж, на подвір'ї митрополії був побудований храм у типово російському стилі з цибулевидними куполами, церква на честь «усіх святих у землі російській просіявших». Окрім митрополита Ісаї, до проросійського табору належать митрополити Кікський Никифор і Лімасольський Афанасій.

Попри всі старання російської сторони, 12 жовтня 2019 р. Синод ЕПЦ визнав ПЦУ. Це був тривалий процес, визнання не відбулося миттєво. Греки працювали, умовно кажучи, за «формулою Штайнмаєра», розуміючи, що процедура визнання – це велике рішення, і тому реалізували її малими кроками, роздробивши на декілька невеликих і зчитуючи реакцію Москви на кожен із них.

Через визнання ПЦУ у Московському патріархаті було скликано екстрене засідання Синоду. Коли Вселенський патріарх надав Томос Україні, Москва розірвала з ним відносини і заборонила всім своїм клірикам і мирянам брати участь у церковних богослужіннях разом із представниками Константинополя. Цього разу росіяни обрали точковий підхід і постановили співпрацювати тільки з тими, хто не вступив у спілкування з ПЦУ. Щодо самого голови ЕПЦ було прийнято рішення: якщо він почне згадувати на богослужінні Предстоятеля ПЦУ Епіфанія або спілкуватиметься з ним, то Московський патріарх Кирило має право припинити його поминати, розриваючи з ним євхаристійне спілкування. Це ж стосується і всіх єпископів, які вступатимуть у спілкування з представниками ПЦУ (Gorevoy Finansovi sankciyi i shantazh. Yak u RPCz vidreaguvaly na Synod Elladskoyi Cerkvy, LB.ua, 2019, 18.10).

Наразі РПЦ продовжує просувати ідею Всеpravославного обговорення українського питання. Її суть полягає в тому, щоб зібрати всіх голів автокефальних церков із правом використання вето і прийняти колегіальне рішення. Однак, усім відомо, чим закінчуються засідання, в яких у Росії є право вето, і це ми могли спостерігати на прикладі однієї з сесій Ради безпеки ООН. Відповідно, виникає занепокоєння, що Московський патріархат зможе заблокувати будь-які неугідні йому рішення, оскільки РПЦ продовжує наголошувати, що ПЦУ визнано на догоду геополітичним інтересам США з метою ослаблення Росії.

Відтак православ'я з Холодної війни перейшло до фази гібридності, де мова йде вже не про чітке розділення фронту по лінії Москва / Константинополь, а про те, що кожна помісна церква матиме прихильників із двох боків. І головним завданням РПЦ є зробити водорозділ між ними істотним зламом, бажано, конфліктогенним. Отже, зусиллями Московської патріархії поширюється твердження, що український Томос – це авантюра Вселенського патріарха задля посилення власної ролі у православному світі, а рішення ЕПЦ відчиняє «скриньку Пандори» для всього православного світу.

Як вже було зазначено раніше, у своїй жорсткій заяві Греція назвала Росію «великою країною з сильною присутністю на європейській арені», проте, «очевидно, неспроможно зрозуміти принципи зовнішньої політики Греції», такою, що «не усвідомлює, що у Греції є власні інтереси в міжнародній політиці» й такою, що «дистанціюється від позицій, які відповідають рівню дружби та співробітництва, що характеризували грецько-російські зв'язки в останні 190 років». Дії російських громадян у Греції названі незаконними, і Афіни хотіли б «нагадати російським друзям, що жодна країна у світі не терпить спроб а) підкупу державних службовців, б) підриву її зовнішньої політики і в) втручання в її внутрішні справи». Такі заяви в дипломатії могли б означати тільки останню крапку відносин між країнами. Росія в один момент своїми діями, а потім і жорсткою реакцією, попри шанс спустити все на гальмах, який Греція неформально давала Москві у справі Скрипаля, перетворилася зі значущого партнера на країну, до геополітичних ігор якої ставляться як до загрози.

Тим не менш, Греція заблокувала антиросійську заяву НАТО по Ідлібу і зайняла непримиренну позицію щодо біженців, яких Туреччина з метою шантажу і забезпечення підтримки європейцями своєї політики в Сирії доручила ЄС. Р. Ердоган власною політикою знову налагодив мости між Москвою і Афінами, яким не залишилося нічого іншого, як, забувши образи, взяти на озброєння старе правило: «Ворог мого ворога – мій друг». Грецький міністр закордонних справ Нікос Дендіас пішов на цей крок після того, як альянс відмовився вносити в документ вимогу до Туреччини перешкоджати переміщенню біженців та мігрантів до Європи через свої кордони, тобто виконувати укладену в березні 2016 року угоду з ЄС.

Таким чином, зупиняючи засудження Росії з боку НАТО за події в Ідлібі і перешкоджаючи біженцям брати штурмом грецькі кордони, Греція знову стає союзником Росії та допомагає Москві в її відносинах з ЄС, тому що саме страх отримати натомп нових «нахлібників» змушує провідні європейські країни вимагати від Росії обмеження допомоги Дамаску в боротьбі з тероризмом, що і використовує у своїй політиці Анкара. Так, Р. Ердоган не тільки «примирює» Афіни з Москвою, але і зміцнює рішучість Брюсселя покінчити з постійним принизливим шантажем, приводячи до простої думки, що краще допомагати грошима грекам у організації надійної охорони зовнішніх кордонів ЄС, ніж платити туркам, які порушили підписані ними угоди (Latyshev «300 spartancev». Po Erdoganu udary' la Gresy'ya, tsargrad.tv., 2019, 03.03).

Прагнучи досягнення власних зовнішньополітичних цілей у Греції, публічна дипломатія РФ неминуче стає інструментом реалізації цілей глобального рівня, таких як стримування впливу ЄС і США. З огляду на її «м'якість», «завуальованість» і гнучкість, якими вона відрізняється від традиційної державної дипломатії, значення цього інструменту стратегії РФ на Балканах тільки зростає.

Публічна дипломатія РФ у Греції не обмежується роз'ясненням цілей і мотивів зовнішньої політики своєї країни, створенням її сприятливого іміджу і роботою по налагодженню співпраці між народами. Вона є системним продовженням зовнішньої політики російської держави. Тобто вона конкуруватиме з публічною дипломатією Америки і Європи, що вестиме до загострення протистояння «м'якої сили» на Балканах у найближчій перспективі.

У межах даного дослідження з'ясовано, що публічна дипломатія Росії у Греції здійснюється в площині культури і мистецтва, науки і освіти, ЗМІ, обмінів, видавничих, музейних, бібліотечних і архівних справ, спорту, туризму, взаємодії громадських об'єднань і організацій, творчих спілок і товариств. Тобто РФ використовує досить розлогий перелік інструментів публічної дипломатії, які дозволяють їй формувати сприятливий імідж російської держави у світовій спільноті.

Отже, поряд із зовнішньополітичними цілями, які належать до сфери «високої політики», публічна дипломатія РФ у Греції активно залучена до боротьби за культурно-комунікаційне домінування. Головні завдання в даному контексті пов'язані зі створенням позитивного іміджу Росії, поширенням російської культури, її цінностей та ідей; сприянням розумінню російської системи правління і позитивному сприйняттю зовнішньої політики РФ. Завдяки різноманітним ресурсам «м'якої сили», РФ успішно конкурує в історично-культурному сегменті з ЄС. Зокрема, на користь Росії грають такі чинники, як-от: поширення російської мови, міграційні потоки біженців із Туреччини, історична пам'ять і спільні релігійні цінності, що зберігаються не тільки серед старших, а й молодших вікових груп грецького населення всіх пострадянських держав, Греції та Кіпру, а також присутність російськомовних діаспор у Греції та на Кіпрі і грецькомовних – у Російській Федерації.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

Gorevoy D. Finansovi sanktsiyi i shantazh. Yak u RPCz vidreaguvaly na Synod Elladskoyi Cerkvy [Gorevoy Dmitriy. Financial sanctions and blackmail. How the ROC reacted to the Greek Holy Synod]. URL: https://lb.ua/society/2019/10/18/440110_finansovie_sanktsii_shantazh_rpts.html (Date of the application 29.11.2020). (In Ukrainian).

Горевой, Д. Финансові санкції і шантаж. Як у РПЦ відреагували на Синод Елладської Церкви. URL: https://lb.ua/society/2019/10/18/440110_finansovye_sanktsii_shantazh_rpts.html (Дата звернення 29.11.2020).

Gorevoy D. Zachem rossiyaane otkryli otdeleniye IPPO v Londone? [Gorevoy Dmitriy. Why did the Russians open the IOPS office in London?]. URL: https://rus.lb.ua/society/2019/02/26/420630_zachem_rossiyaane_otkrili_otdelenie.html (Date of the application 30.11.2020). (In Russian).

Горевой, Д. Зачем россияне открыли отделение ИППО в Лондоне? URL: https://rus.lb.ua/society/2019/02/26/420630_zachem_rossiyaane_otkrili_otdelenie.html (Дата обращения 30.11.2020).

Greciya – Rosiya: kinecz' «pravoslavnogo bratstva»? [Greece – Russia: the end of “Orthodox Brotherhood”?]. URL: https://zn.ua/ukr/international/greciya-rosiya-kinec-pravoslavnogo-bratstva-287121_.html (Date of the application 29.11.2020). (In Ukrainian).

Греція – Росія: кінець «православного братства»? URL: https://zn.ua/ukr/international/greciya-rosiya-kinec-pravoslavnogo-bratstva-287121_.html (Дата звернення 29.11.2020).

Grecz'ky'j polityk zroby'v sensacijnu zayavu: chy'm shantazhuvala Rosiya Greciyu za vy'znannya PCzU [The Greek politician made a sensational statement: how Russia blackmailed Greece for recognizing of OCU]. URL: <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/gretskij-politik-zrobiv-sensatsijnu-zayavu-chim-shantazhuvala-rosiya-gretsiyu-za-viznannya-ptsu> (Date of the application 29.11.2020). (In Ukrainian).

Грецький політик зробив сенсаційну заяву: чим шантажувала Росія Грецію за визнання ПЦУ. URL: <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/gretskij-politik-zrobiv-sensatsijnu-zayavu-chim-shantazhuvala-rosiya-gretsiyu-za-viznannya-ptsu> (Дата звернення 29.11.2020).

Grecz'ky'j polityk rozpoviv, chy'm Rosiya shantazhuvala Greciyu cherez vy'znannya PCzU [The Greek politician told how Russia blackmailed Greece through the recognition of the OCU]. URL: https://texty.org.ua/fragments/98547/Grecyuj_polityk_rozpoviv_chym_Rosija_shantazhuvala_Greciju-98547/ (Date of the application 29.11.2020). (In Ukrainian).

Грецький політик розповів, чим Росія шантажувала Грецію через визнання ПЦУ. URL: https://texty.org.ua/fragments/98547/Grecyuj_polityk_rozpoviv_chym_Rosija_shantazhuvala_Greciju-98547/ (Дата звернення 29.11.2020).

Latyshev S. «300 spartancev». Po Erdoganu udary'la Grecy'ya [Latyshev Sergey. “300 Spartans”. Greece hit Erdogan]. URL: https://tsargrad.tv/articles/300-spartancev-po-jerdoganu-udarila-grecija_241273 (Date of the application 29.11.2020). (In Russian).

Латышев, С. «300 спартанцев». По Эрдогану ударила Греция. URL: https://tsargrad.tv/articles/300-spartancev-po-jerdoganu-udarila-grecija_241273 (Дата обращения 29.11.2020).

Nedos V. Apelasi Roson diplomaton apo tin Athina [Nedos Vasilis. Appeals of Russian diplomats from Athens]. URL: <https://www.kathimerini.gr/politics/974240/apelasi-roson-diplomaton-apo-tin-athina/> (Date of the application 29.11.2020). (In Greek).

Νέδος Βασίλης. Απέλαση Ρώσων διπλωματών από την Αθήνα. URL: <https://www.kathimerini.gr/politics/974240/apelasi-roson-diplomaton-apo-tin-athina/> (Ημερομηνία πρόσβασης 29.11.2020).

Nedos V. «Cheimonas» Athinas – Moschas [Nedos Vasilis. The “winter” of Athens – Moscow]. URL: <https://www.kathimerini.gr/politics/974961/o-cheimonas-athinas-moschas/> (Date of the application 29.11.20). (In Greek).

Νέδος Βασίλης. Ο «χειμώνας» Αθήνας – Μόσχας. URL: <https://www.kathimerini.gr/politics/974961/o-cheimonas-athinas-moschas/> (Ημερομηνία πρόσβασης 29.11.2020).

Polygenis A. Omilia tou Proedrou ton anexartiton Ellinon Panou Kammenou [Polygenis Aimilios. Speech by the President of the independent Greeks Panos Kammenos]. URL: <https://www.romfea.gr/epikairoτητα-xronika/33694-panos-kammenos-o-arxiepiskopos-kai-oi-ierarxes-egklimatisan-me-tin-oukrania> (Date of the application 29.11.2020). (In Greek).

Πολυγένης Αιμίλιος. Ομιλία του Προέδρου των ανεξάρτητων Ελλήνων Πάνου Καμμένου. URL: <https://www.romfea.gr/epikairoτητα-xronika/33694-panos-kammenos-o-arxiepiskopos-kai-oi-ierarxes-egklimatisan-me-tin-oukrania> (Ημερομηνία πρόσβασης 29.11.2020).

Дата подання статті до редакції – 21.12.2020 р.